

5. Кисельов С. Політична культура в контексті загальнокультурного процесу України / С. Кисельов, С. Рябов // Магістеріум. Політичні студії. – К.: НУ «Києво-Могилянська академія», 2008. – Вип. 31. – С. 5–19.
6. Кіндратець О. М. Політична культура як чинник демократичних перетворень / О. М. Кіндратець // Гуманіт. вісн. ЗДА. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 39. – С. 204–211.
7. Конституція (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик: принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г. – М.: Политиздат, 1977. – 62 с.
8. Конституція України: офіц. вид. // Верховна Рада України. – К.: Парламент. вид-во, 2006. – 160 с.
9. Малкіна Г. М. Інститути політичної відповідальності в системах місцевої влади / Г. М. Малкіна // Нова парадигма. – К.: Вид-во ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 95. – С. 112–113.
10. Мартинюк Р. Партійна система України та регіональні чинники в її розвитку / Р. С. Мартинюк // Політичні та соціологічні студії: зб. наук. пр. – Чернівці: Букрек. – 2010. – Т. 9. – С. 180–192.
11. Павленко І. А. Стратегія внутрішньої демократизації політичних партій в Україні / І. А. Павленко // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2 (3). – С. 175–182.
12. Панов П. В. Политическое сообщество: конструирование и институционализация / П. В. Панов // Политические исследования. – 2007. – № 1. – С. 95.
13. Патнам Р. Д. Творення демократії: Традиції громад. Активності в сучасній Італії / Р. Д. Патнам, Р. Леонарді, Р. Й. Нанетті; пер. з англ. В. Ющенко. – К.: Основи, 2001. – 302 с.
14. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24.
15. Сичова В. В. Роль партій у формуванні політичної культури як чинника саморегуляції громадянського суспільства / В. В. Сичова // Політичні партії в незалежній Україні: роль та місце в політичній трансформації суспільства: наук. зб. / уклад. В. В. Нікітін. – Х., 2001. – С. 73–74.
16. Харченко Л. Політична культура регіональних політичних еліт: можливі підходи до визначення (на прикладі Львівської області) [Електронний ресурс] / Л. Харченко. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/St_pr5/04-Xorc.
17. Цветков В. В. Демократія і державне управління: теорія, методологія, практика: монографія / В. В. Цветков. – К.: Юрид. думка, 2007. – С. 22.

УДК 316.334.3:327.3

Нерубашченко І. А.

ЛЮДИНА ЯК СУБ'ЄКТ ГЛОБАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Вивчаються особливості суб'єктного складу глобального громадянського суспільства. Доводиться, що, незважаючи на пріоритетність недержавних міжнародних організацій, зростає роль окремої людини як важливого транснаціонального недержавного актора. Аналізуються форми участі людини у житті глобальної спільноти на прикладі кількох форм онлайн-активізму.

Ключові слова: громадянський активізм, глобальне громадянське суспільство, медіа-активізм, онлайн-петиція, стрім-трансляція, хактивізм, хештег, кліктивізм, твіт-шторм.

Нерубашченко И. А. Личность как субъект глобального гражданского общества.

Изучаются особенности субъектного состава глобального гражданского общества. Доказывается, что, несмотря на приоритетность негосударственных международных организаций, возрастает роль отдельного человека как важного транснационального негосударственного актора. Анализируются формы участия человека в жизни глобального сообщества на примере нескольких форм онлайн-активизма.

Ключевые слова: гражданский активизм, глобальное гражданское общество, медиа-активизм, онлайн-петиция, стрим-трансляция, хактивизм, хэштег, кликтивизм, твит-шторм.

Nerubashchenko I. A. Personality as a subject of global civil society.

We study the peculiarities of the subject of global civil society. It is proved that in spite of the priority of non-governmental international organizations, the role of the individual as an important transnational non-state actor. The analysis of the forms of human participation in the life of the global community on the example of several forms of online activism is presented.

Global civil society is emerging as the latest actor of modern international politics. Its subjects include the first international non-governmental organizations, voluntary associations, charitable associations, academic institutions, business clubs, etc. Thus, the emphasis is on group participants. Instead of the individual as a subject of global civil society is given the final place on the opportunities, resources implications on the international format, or do not release as an independent actor.

In the global role of the individual format was not noticeable, if not created the possibility of fast and cheap communication. Development of technologies has created opportunities for different forms of civic activism. The Internet is a virtual platform for the organization and implementation of social and political protests and discussions. We analyze some form of social activism, online petitions, stream, tweets (retweets), hashtags, hacktivism.

So, thanks to technological development is appropriate to focus on the person as actor of global cooperation. That individual can be considered as a basic unit of analysis of social change and social change can be seen as the result of individual actions together. Almost all the most famous social studies of recent decades researchers have concentrated on the role of man in the world that is rapidly changing. This situation is called «infomodernity».

This «global man» emerges as a major actor of global civil society. This type of person connects meet their needs and interests not only of «their» state, but also with non-social structures of transnational origin and with the world community as a whole. «Global man» features a universal thought, planetary categories that are not confined to the contours of the country, and focused on access to wide communication. Such a person is open to new ideas and are patient, tolerant about the values, attitudes, behavior of others to their identity as a whole.

Key words: civic activism, global civil society, media activism, online petition, stream, hacktivism, hashtag, clicktivism, tweet-storm.

Глобальне громадянське суспільство сьогодні формується як новітній актор сучасної міжнародної політики. До його суб'єктного складу (т. зв. транснаціональних недержавних акторів) відносять насамперед міжнародні неурядові організації, добровольчі асоціації, благодійні асоціації, академічні інститути, бізнес-клуби та под.

Коли говорять про всепланетний вимір, у якому діє громадянське суспільство, акцент пріоритетності робиться на колективних учасниках. Натомість окрема людини як суб'єкт або не згадується взагалі, або ж їй відводиться прикінцеве місце за

можливостями, ресурсами впливу на процеси міжнародного формату. Ми ж намагатимемося довести, що завдяки потужностям інформаційно-комунікаційних технологій (ІТК) роль людини у глобальному громадянському суспільстві стрімко зростає. Нашим завданням є аналіз тих форм громадянського активізму, які застосовуються у глобальному форматі, перетворюючи окремих громадян, розселених планетою, на дієву громадянську спільноту.

Власне роль окремої людини у системі глобального громадянського суспільства не була об'єктом самостійних наукових розвідок у політичній науці. Окремі аспекти розроблені у площині вивчення громадянського активізму представниками політичної, філософської, соціологічної, психологічної наук, науки державного управління (Д. Акімов, Е. Афонін, А. Карась, М. Остапенко, Ю. Резнік, С. Сидоренко, В. Степаненко, В. Хвіст та ін.) та вивчення використання у політиці можливостей ІКТ (С. Дзюба, К. Ірха, А. Серенко, О. Семченко та ін.).

Якщо говорити про суб'єктів національного громадянського суспільства, то головним з-поміж них є автономна особа, яка усвідомлює себе вільним членом суспільства, вільна економічно, ідеологічно та політично, відповідальна перед суспільством, захищена законом від свавілля держави. У глобальному форматі роль пересічної особи (харизматичні особистості тут не розглядаються) була б зовсім непомітною, якби не створені можливості швидкої та дешевої комунікації, яка уможливила новий формат громадянського активізму.

Громадянський активізм є участю окремих людей у суспільно значимих сферах діяльності. Ці сфери життєво важливі для міжнародної спільноти та окремої людини. Розуміння загрози ігнорування глобальних проблем людства, постійне збільшення їх кількості мотивує до об'єднання та розуміння важливості приділяти невелику частину свого часу розв'язанню колективних проблем світового масштабу. Громадянський активізм проявляється у найрізноманітніших формах, які спрямовані на привернення уваги громадськості та влади різних країн до проблеми, наприклад, мистецькі, театралізовані форми, тобто арт-активізм (флешмоб, перформанс, інсталяція, стріт-арт, гепенінг і под.), кібер-активізм (практики хактивізму, он-лайн активності та под.).

Інтернет виступив віртуальним майданчиком для організації та проведення соціально-політичних протестів та обговорень, уможливив різноманітні форми громадського активізму особи як актора глобального громадянського суспільства. Зупинимося на окремих із них: онлайн-петиції, стрім-трансляції, твіти (ретвіти), хештегування інформації, хактивізм та под.

У розвитку практик громадянського активізму в міжнародному форматі провідну роль відіграють нові медіа та мобільні технології, що координують діяльність учасників, створюють додаткові можливості для спілкування, створення дистанційно віддалених груп для обговорення проблеми. Відкрита швидка публікація будь-яких повідомлень і можливість їх поширення серед зацікавлених осіб або на певній території зумовлюють можливість особи створювати та приєднуватись до он-лайн спільнот, що привертають увагу до глобальних проблем.

Медіа-активізм («громадянська журналістика», «блогінг» та под.) є формою громадської діяльності, що спрямована на досягнення суспільної реакції шляхом створення альтернативних джерел формування новин. Саме медіа-активізм змінив роль громадськості, перетворивши аудиторію на співавторів новин. Форми вияву медіа-активізму можуть бути різними – ведення блогів, трансляція стрімів, створення онлайн-петицій, проведення відео- та аудіо-розслідувань і под. Медіа-активізм хоча й є інноваційною формою громадянської активності, зумовив появу нових явищ, таких, як «кліктивізм» (висловлення власної думки одним кліком у мережі Інтернет), «Твіттер-революція» («революція у соціальних мережах») і под. Значення медіа-активізму для

глобального громадянського суспільства у тому, що нерідко акція чи рух, що виникли у віртуальному середовищі, отримують й реально-просторове продовження.

Онлайн-петиція («інтернет-петиція», «електронне клопотання») дозволяє транснаціональним недержавним акторам сформулювати індивідуальні або колективні вимоги, клопотання, скарги, пропозиції тощо, які розміщуються у медіа-просторі для підтримки/підписів онлайн-користувачами інтернет-мережі. Популярність цієї форми он-лайн активізму зумовлена не лише надважливістю для світової громадськості винесених на обговорення проблем, але й простотою її підписання (через заповнення форми на сайті, в якій вказуються ім'я та електронна адреса). К. Ірха звертає увагу, що «головна критика онлайн-петицій полягає в анонімності користувачів, сумнівній контрольованості процесу створення петицій, актуальності та нагальності тем, що охоплюють електронні клопотання» [3, с. 270]. Найпопулярнішими медіа-сервісами для створення та просування онлайн-петицій є «Change.org», «Avaaz.org», «Onlinepetition.in.ua» та ін.

Утім, аналізуючи можливості онлайн-практики громадянського активізму планетарного масштабу, неможливо не вказати на нові тенденції: кліктивізм і слайктивізм. В основі кліктивізму (англ. «click» – клацання, клік) – процес використання соціальних медіа та інших інтернет-ресурсів для просування будь-яких процесів і підтримки певних ініціатив. Із одного боку, долучившись до певної тематичної спільноти (екологічної, правозахисної, спортивної тощо), особа тим самим приєднується до ідеології цієї групи, наслідуює її та просуває серед свого оточення. З іншого боку, приєднання до інтернет-пабліку шляхом одного «кліка» – це лише механічний процес, який не зумовлює жодних змін [2, с. 136], не уособлює ідентифікацію людини з певним рухом або ідеологією. У контексті другого (скептичного) бачення кліктивізму проявляється інший медіа-феномен – слайктивізм (англ. «slack» – ледар, нероба), тобто створення ілюзії причетності, коли людина, поставивши «лайк», зробивши репост певного контенту або взявши участь в онлайн-флешмобі, вважає себе причетною до якогось суспільного процесу, глобального руху, громадської ініціативи. Але на практиці ж «лайки» та «ретвіти» часто не мають суспільної користі; натомість виникає проблема, коли подібна громадянська активність у соціальних мережах для мільйонів замінила вчинки у реальному житті.

Велике значення для згуртування світової громадськості довкола певної проблеми мають стрім-трансляції (англ. «stream» – потік) – пряма трансляція з місця подій без монтажу та з використанням побутових технічних засобів – планшетів, мобільних телефонів. Таке потокове відео транслюється через мережу Інтернет із метою миттєвого розповсюдження інформації мільйонам інтернет-користувачів. Основна перевага у тому, що стрім неможливо цензурувати, відредагувати, спотворити чи змінити. Завдяки сучасним технологіям за всім, що відбувається, можна стежити у прямому ефірі, чого раніше не було, навіть у найгарячіших точках. Це абсолютно змінює інформаційну реальність і якнайкраще вписується у призму сучасних інформаційних технологій. Наприклад, сигнал вітчизняного «Еспресо.TV» через різні сучасні технології передається на супутник, і його транслюють величезні канали по всьому світу, привертаючи увагу громадськості до важливої локальної події, яка може містити регіональну чи й загальнопланетарну загрозу.

Роль соціальних мереж у глобальній комунікації можна продемонструвати на прикладі твітів і ретвітів (лаконічних (до 140 символів) повідомлень у соціальній мережі «Twitter»). За їх допомогою вдається відстежити події на планеті в певний момент, настрої сегменту глобальної громадської думки щодо проблеми. Твіт (ретвіт): 1) привертає увагу інтернет-громадськості до конкретної заяви та/або дії представника істеблшменту чи опозиціонера; 2) є засобом планування й організації зусиль у

громадсько-політичних акціях; 3) інформує про настрої громадськості та можливу її реакцію та под. Поширення теми-тренду твіту (ретвіту) є наслідком свідомих організованих зусиль певних груп, спрямованих на привернення уваги інтернет-користувачів планети до певної проблеми (теми). Така тема-тренд свідчить про увагу частини інтернет-спільноти до проблеми, яка турбує їх.

Світова громадськість для комунікаційної мобілізації довкола значимої суспільної проблеми використовує механізм хештегу, за допомогою якого користувачі можуть об'єднувати групу повідомлень за темою чи типом. Короткі повідомлення в мікроблогах соціальних мереж («Twitter», «Google+», «Facebook», «Instagram», «VK» та ін.) можуть бути помічені хештегом (#), включаючи в себе як одне, так і більше об'єднаних слів. Хештеги змінюють якість спілкування, позаяк дають можливість групувати подібні повідомлення. На міжнародному рівні хештеги почали активно використовуватися в 2009–2010 рр. під час проведення виборів у Ірані. Політичні протести та кампанії 2010-х років (наприклад, #OccupyWallStreet, #LibyaFeb17, #UmbrellaRevolution) були організовані навколо хештегів і викликали широке використання цього механізму для просування обговорення. Про події в Україні у 2014–2015 рр. увесь світ дізнавався завдяки громадськості, котра поширювала хештеги на взірць #свромайдан, #кримнаш, #кримненаш, #russiainvadedukraine, #savedonbasspeople, #FreeSavchenko і под. Хештеги є своєрідними «маркерами» для учасників різних заходів (політичних акцій, мітингів, флешмобів тощо) із метою знайти один одного.

Новітні форми громадсько-політичного активізму набувають доволі несподіваних синтезованих форм. Однією із них є хактивізм, який поєднав соціальну активність і хакерство; передбачає використання комп'ютерів і комп'ютерних мереж для просування глобально значимих громадсько-політичних ідей, свободи слова, захисту прав людини та забезпечення свободи інформації. Хактивізм є своєрідним «перенесенням актів громадянської непокорі в комп'ютерні мережі» (К. Деннінг [8]), «ненасильницьке легальне та нелегальне використання електронних приладів у політичних цілях» (А. Самюель [9]). Соціальна боротьба в Інтернеті – нове явище ХХІ ст.: віртуальна мережа поступово стає головним фронтом майбутніх конфліктів [4]. Традиційні арени зіткнень між народом і урядом (вулиці, площі, підприємства і под.) доповнилися віртуальним середовищем. «Кібер-активісти» переносять громадянську непокору у кіберпростір через «електронний протест» замість традиційних методів протесту. Філософія хактивізму ґрунтується на ідеї про високу ефективність належного використання технологій у протестному русі і, зокрема, акціях громадянської непокорі. Саме ідеологічна мотивація активістів є основною відмінністю хактивізму від кіберзлочинності. Поєднавши традиційне хакерство з громадсько-політичною активністю, хактивізм є якісно новою формою активізму транснаціональних суб'єктів громадянського суспільства, ефективним інструментом впливу на процес прийняття політичних рішень у глобальному масштабі.

Отже, завдяки ІКТ доречно робити акцент на людині як актору глобальної співпраці; дослідники говорять про т. зв. «антропологію міжнародних відносин» [1]. Саме індивіда можна розглядати як базову одиницю аналізу соціальних змін, а соціальні зміни можна розглядати як результат сукупності індивідуальних дій. Практично в усіх найвідоміших соціальних дослідженнях останніх десятиліть (З. Бауман, У. Бек, Ю. Габермас, Е. Гіденс, М. Кастельс, Р. Патнам, П. Штомпка та ін.) дослідницька оптика сконцентрована на ролі людини у світі, що стрімко змінюється. Цю ситуацію називають «infomodernity» [5, с 179] – простір соціальної взаємодії, у межах якого інтеграція індивідів досягається на основі якісно змінених і ускладнених вимог до характеру їх участі у соціальній комунікації (інтерактивні мережеві форми

спілкування). Від особи вимагається персональна включеність у глобальне інформаційне середовище, через яке індивід інтегрується до нових стандартів поведінки у глобалізованому просторі. Індивід вимальовує свій «політичний інтерфейс» [5, с. 179] і доступ до різноманітних форм участі через мережеву політику.

Критерій громадянськості суспільства – вільна й автономна особистість, а критерій громадянськості самої особистості – відповідальна позиція, що виявляється в органічному поєднанні власних інтересів із ідеєю служіння загальним інтересам даного суспільства і всього людства [6, с. 56]. На нашу думку, саме людина («людина глобальна», «людина транснаціональна») вимальовується як головний актор глобального громадянського суспільства. Формування цього типу особистості пов'язано з досягненнями ІКТ, відкритістю держав доби глобалізації та іншими чинниками. Такий тип людини пов'язує задоволення своїх потреб і інтересів не лише зі «своєю» державою (державами – у випадку біпатризму), а й з недержавними соціальними структурами транснаціонального походження та зі світовим суспільством загалом. «Людина глобальна» (людина транснаціональна) вирізняється мисленням універсальними, загальнопланетарними категоріями, які не замикаються в контурах своєї країни, а зорієнтовані на вихід на широке спілкування. Така людина відкрита для нових ідей і є терплячою, толерантною щодо цінностей, поглядів, вчинків інших осіб, до їхньої ідентичності загалом.

На глобальне мислення звертає увагу й автор поняття «глобальне громадянське суспільство» Х. Булл. Він наголошує, що громадянське суспільство є «глобальним» не тому, що зіткнуто зі зв'язків, котрі перетинають національні кордони, але й тому, що серед членів глобального громадянського суспільства набуває сили глобальне мислення [7]. На нашу думку, у цьому складному, часто суперечливому процесі формується ідентичність суб'єкта – не лише національна, локальна, групова, але й глобальна («громадянин світу»). Дослідження останньої – перспективний напрям подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Баталов Э. Я. Антропология международных отношений / Э. Я. Баталов // Международные процессы. – 2005. – Т. 3. – № 2 (8). – С. 2–16.
2. Ірха К. Кліктивізм // Сучасна політична лексика / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. – Л. : Новий Світ-2000, 2015. – 396 с.
3. Ірха К. Онлайн-петиція // Новітня політична лексика (неологізми, окупаціалізми та інші новотвори) / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за заг. ред. Н. М. Хоми. – Л. : Новий світ-2000, 2015. – 492 с.
4. Качинська Н. О. Хактивізм: соціально-політичний протест онлайн [Електронний ресурс] / Н. О. Качинська. — Режим доступу : <http://istfak.org.ua/tendentsii-rozvytku-suchasnoi-systemy-mizhnarodnykh-vidnosyn-ta-svitovoho-politychnoho-protsehu/188-transformatsiia-politychnykh-system-derzhav-svitu-v-konteksti-hlobalizatsii/346-khakyvizm-sotsialno-politychnyy-protest-onlayn>
5. Лапкин В. В. Личность и политика в социальной реальности «infomodernity» / В. В. Лапкин, И. С. Семенов // Политические изменения в глобальном мире: теоретико-методологические проблемы анализа и прогнозирования. – М. : ИМЭМО РАН, 2014. – 218 с.
6. Резник Ю. Человек в гражданском обществе: проблема идентичности / Ю. Резник // Человек вчера и сегодня. Междисциплинарные исследования. – М., 2008. – С. 47–57.
7. Bull H. The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics / H. Bull. – Columbia University Press, 1995. – 368 p.

8. Dening D. E. Activism, Hacktivism and Cyberterrorism: the Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy [Електронний ресурс] / D. E. Dening. – Режим доступу : http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1382/MR1382.ch8.pdf
9. Samuel A. W. Hacktivism and the Future of Political Participation / Alexandra Whitney Samuel. – Harvard University, 2004. – 284 p.

УДК 321.7. 324

Шерман О. М.

ВАГА ЯК ФІЗИЧНИЙ ПАРАМЕТР ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто специфіку сприйняття такого фізичного компоненту іміджу політичного лідера, як вага, з урахуванням діахронічного аспекту питання. Доведено, що самостійне значення цього компонента іміджу спирається на низку чинників, провідними серед яких є культурні традиції та естетичні канони соціуму.

Ключові слова: імідж, фізичний параметр, вага, естетичний канон, політичне лідерство.

Шерман Е. М. Вес как физический параметр имиджа политического лидера: диахронический аспект.

Рассмотрена специфика восприятия такого физического компонента имиджа политического лидера, как вес, с учетом диахронического аспекта вопроса. Доказано, что самостоятельное значение этого компонента имиджа основано на ряде факторов, среди которых ведущими являются культурные традиции и эстетические каноны социума.

Ключевые слова: имидж, физический параметр, вес, эстетический канон, политическое лидерство.

Sherman O. M. Weight as physical parameter of image of the political leader: diachronic aspect.

As well as every description of body, weight is perceived through the prism of certain sociological presentations which are historically variables. Therefore the analysis of this parameter forces to certain cultural and historical digression which allows to trace, how during ages pictures changed of normal weight and ideal weight.

In primitive society an obvious overweight came forward an aesthetically beautiful ideal (Paleolithic Venus figurines). Aesthetically beautiful ideals of antiquity in relation to weight of man were near to the biological norms. Society required from the leaders the trained body without superfluous weight, what the sculptural portraits of Alcibiades, Pericles and other social and political figures of classic period. Near to the Ancient Greek were pictures of normal weight and build in Ancient Rome.

In time of Dark Ages, from one side, a monarch was a warrior, the level of the physical loading of which was incompatible with obesity; from other – obesity of political leader was perceived neutrally, as a characteristic feature, that found a reflection in the nicknames of medieval kings.

In time of The Renaissance with its Humanism an aesthetically beautiful ideal changes in direction of gain in weight. Even dress, especially masculine, must had to give the build of obesity (portraits of Henry VIII Tudor). In XVII and a small overweight was considered the